

Spis treści

Przedmowa	13
Wstęp	15
Wykaz skrótów	17
A. Ustrój (Marian Kallas)	
A.1. Zabór pruski (do 1806/1807)	21
[II] 1. Potwierdzenie przez Sejm traktatu rozbiorowego z Prusami 18 września 1773 r. . .	21
2. Patent inkorporacyjny króla Fryderyka Wilhelma II z 25 marca 1793 r. 27	
3. Akt poddania się Gdańska 2 kwietnia 1793 r. królowi Fryderykowi Wilhelmowi II	29
4. Potwierdzenie przez Sejm traktatu rozbiorowego z Prusami 25 września 1793 r. . .	30
5. Traktat rosyjsko-pruski z 13/24 października 1795 r.	32
[IV] 6. Patent króla Fryderyka Wilhelma II z 7 kwietnia 1793 r. w sprawie podziału administracyjnego Prus Południowych	33
7. Uniwersał króla Fryderyka Wilhelma II z 1 czerwca 1797 r. w sprawie podziału administracyjnego Prus Nowowschodnich	34
[VII] 8. Prośby szlachty polskiej z kwietnia 1793 r. do króla Fryderyka Wilhelma II dotyczące organizacji Prus Południowych	35
A.2. Zabór austriacki (do 1809)	37
[III] 9. Patent cesarzowej Marii Teresy z 11 września 1772 r. o objęciu w posiadanie Galicji i Lodomerii	37

	10. Potwierdzenie przez Sejm traktatu rozbiorowego z Austrią 18 września 1773 r.	38
	11. Traktat rosyjsko-austriacki z 23 grudnia 1794/3 stycznia 1795 r.	42
[VII]	12. Adres reprezentantów Galicji, złożony 23 kwietnia 1790 r. cesarzowi Leopoldowi II . . .	43
	13. Ustosunkowanie się w styczniu 1791 r. Komisji Nadwornej w Wiedniu do postulatów reprezentantów Galicji z 1790 r.	45
A.3. Księstwo Warszawskie (1807–1813/1815)		46
[II]	14. Traktat pokojowy francusko-rosyjski z 25 czerwca/7 lipca 1807 r.	46
	15. Traktat pokojowy francusko-pruski z 9 lipca 1807 r.	47
	16. Konwencja elbląska z 10 listopada 1807 r.	48
	17. Konwencja elbląska z 6 grudnia 1807 r.	49
[III]	18. <i>Ustawa Konstytucyjna Księstwa Warszawskiego</i> z 22 lipca 1807 r.	50
	19. Dekret księcia warszawskiego Fryderyka Augusta z 24 lutego 1810 r. o przystoso- waniu Konstytucji Księstwa Warszawskiego do ziem przyłączonych w 1809 r.	57
[IV]	20. Uchwała Komisji Rządzącej z 13 maja 1807 r. zachowująca dotychczasowy podział departamentów na powiaty	58
	21. Dekret księcia warszawskiego Fryderyka Augusta z 19 grudnia 1807 r. o tymczasowym podziale departamentów na powiaty i zgromadzenia gminne	58
	22. Dekret księcia warszawskiego Fryderyka Augusta z 17 kwietnia 1810 r. o podziale na departamenty i powiaty ziem przyłączonych w 1809 r.	61
[V]	23. Uniwersał o ustanowieniu Komisji Rządzącej i rozpoczęciu jej urzędowania 18 stycznia 1807 r.	63
	24. Dekret księcia warszawskiego Fryderyka Augusta z 19 grudnia 1807 r. o uzyskaniu i utracie praw obywatelskich	64
	25. Dekret księcia warszawskiego Fryderyka Augusta z 21 grudnia 1807 r. o organizacji Senatu	65
	26. Dekret księcia warszawskiego Fryderyka Augusta z 24 grudnia 1807 r. o organizacji i zasadach działania Rady Stanu i Rady Ministrów	65
	27. Dekret księcia warszawskiego Fryderyka Augusta z 18 marca 1808 r. o utworzeniu Szkoły Prawa w Warszawie	67
	28. Dekret księcia warszawskiego Fryderyka Augusta z 20 kwietnia 1808 r. o organizacji ministerstw	68
	29. Dekret księcia warszawskiego Fryderyka Augusta z 7 września 1808 r. o warunkach uzyskania praw politycznych, o podziale kraju na okręgi wyborcze, o kompetencjach oraz o trybie obrad zgromadzeń politycznych	74
	30. Dekret księcia warszawskiego Fryderyka Augusta z 17 października 1808 r. o zawieszeniu na 10 lat wykonywania praw politycznych przez Żydów	75
	31. Dekret księcia warszawskiego Fryderyka Augusta z 9 stycznia 1809 r. o składzie i funkcjonowaniu Sejmu	76
	32. Dekret księcia warszawskiego Fryderyka Augusta z 19 września 1810 r. o organizacji Rady Stanu	77
	33. Dekret księcia warszawskiego Fryderyka Augusta z 26 maja 1812 r. przyznający nadzwyczajne kompetencje Radzie Ministrów	78
	34. Akt Konfederacji Generalnej Królestwa Polskiego z 28 czerwca 1812 r.	79
	35. Powołanie 1/13 marca 1813 r. Rady Najwyższej Tymczasowej Księstwa Warszawskiego	80

	36. Manifest księcia warszawskiego Fryderyka Augusta z 22 maja 1815 r. zwalniający z przysięgi mieszkańców Księstwa Warszawskiego	81
	37. Odezwa Rady Najwyższej Tymczasowej Księstwa Warszawskiego o zakończeniu urzędowania 20 czerwca 1815 r.	82
[VI]	38. Dekret księcia warszawskiego Fryderyka Augusta z 12 grudnia 1807 r. o przywróceniu normalnej działalności sądownictwa	83
	39. Dekret księcia warszawskiego Fryderyka Augusta z 4 lipca 1808 r. dotyczący wprowadzenia w życie organizacji sądownictwa	83
	40. Dekret księcia warszawskiego Fryderyka Augusta z 3 kwietnia 1810 r. o organizacji Sądu Kasacyjnego	84
	41. Dekret księcia warszawskiego Fryderyka Augusta z 19 lutego 1812 r. o obowiązywaniu dekretu z 26 lipca 1810 r. dotyczącego sądownictwa karnego na całym terytorium Księstwa Warszawskiego	84
	42. Obwieszczenie Rady Najwyższej Tymczasowej Księstwa Warszawskiego z 25 czerwca 1813 r. w sprawie sądownictwa	85
[VII]	43. Proklamacja berlińska z 3 listopada 1806 r. do Polaków	86
	44. Mowa cesarza Napoleona wygłoszona 28 listopada 1806 r. do członków deputacji w Poznaniu	86
	45. Odpowiedź cesarza Napoleona udzielona 11 lipca 1812 r. deputowanym Konfederacji Generalnej Królestwa Polskiego w Wilnie	87

A.4. Królestwo Polskie (1815–1915) 88

[I]	46. Manifest cara Aleksandra I z 13/25 maja 1815 r. do Polaków	88
	47. Manifest Tymczasowego Rządu Narodowego z 22 stycznia 1863 r.	90
[II]	48. Akt Końcowy kongresu wiedeńskiego z 9 czerwca 1815 r.	91
[III]	49. <i>Zasady Konstytucji Królestwa Polskiego</i> z 13/25 maja 1815 r.	92
	50. <i>Ustawa Konstytucyjna Królestwa Polskiego</i> z 15/27 listopada 1815 r.	98
	51. Artykuł dodatkowy z 1/13 lutego 1825 r. do <i>Ustawy Konstytucyjnej Królestwa Polskiego</i>	110
	52. Uchwała sejmu powstańczego z 25 stycznia 1831 r. o detronizacji cara Mikołaja I	111
	53. Uchwała sejmu powstańczego z 29 stycznia 1831 r. o Rządzie Narodowym	111
	54. <i>Statut Organiczny</i> [Królestwa Polskiego] z 14/26 lutego 1832 r.	113
[IV]	55. Postanowienie Namiestnika Królestwa Polskiego Józefa Zajączka z 16 stycznia 1816 r. o podziale na województwa, obwody i powiaty	121
	56. Postanowienie cara Mikołaja I z 23 lutego/7 marca 1837 r. wprowadzające nazwę guberni w miejsce województwa	124
	57. Ukaz cara Mikołaja I z 29 września/11 października 1842 r. o przemianowaniu obwodów na powiaty a powiatów na okręgi	124
	58. Ukaz cara Aleksandra II z 19/31 grudnia 1866 r. wprowadzający ustawę o zarządzie gubernialnym i powiatowym w guberniach Królestwa Polskiego	125
	59. Ustawa z 19/31 grudnia 1866 r. o zarządzie gubernialnym i powiatowym w guberniach Królestwa Polskiego	126
[V]	60. Statut Organiczny o reprezentacji narodowej z 19 listopada/1 grudnia 1815 r.	126
	61. Postanowienie cara Aleksandra I z 29 września/11 października 1816 r. o utworzeniu Prokuratury Generalnej	129
	62. Postanowienie cara Aleksandra I z 7/19 listopada 1816 r. o ustanowieniu Królewskiego Uniwersytetu w Warszawie	130

63. Postanowienie cara Aleksandra I z 17/19 kwietnia 1818 r. o władzy Namiestnika Królestwa Polskiego	131
64. Postanowienie Namiestnika Królestwa Polskiego Józefa Zajączka z 30 maja 1818 r. o wprowadzeniu urzędów municypalnych w miastach	133
65. Postanowienie Namiestnika Królestwa Polskiego Józefa Zajączka z 22 maja 1819 r. o ustanowieniu cenzury rządowej	134
66. Postanowienie Namiestnika Królestwa Polskiego Józefa Zajączka z 16 lipca 1819 r. rozszerzające zakres cenzury rządowej	134
67. Uchwała sejmiku powstańczego z 21 grudnia 1830 r. o powołaniu Rady Najwyższej Narodowej	135
68. Uchwała sejmiku powstańczego z 24 stycznia 1831 r. o władzy naczelnego wodza	135
69. Uchwała sejmiku powstańczego z 7 lutego 1831 r. o kokardzie narodowej	136
70. Uchwała sejmiku powstańczego z 8 lutego 1831 r. o przysiędze	137
71. Uchwała sejmiku powstańczego z 17 sierpnia 1831 r. o Rządzie Narodowym	138
72. Ukaz cara Aleksandra II z 14/26 marca 1861 r. o przywróceniu Rady Stanu	138
73. Ukaz cara Aleksandra II z 24 maja/5 czerwca 1861 r. o radach gubernialnych	140
74. Ukaz cara Aleksandra II z 24 maja/5 czerwca 1861 r. o radach powiatowych	141
75. Ukaz cara Aleksandra II z 24 maja/5 czerwca 1861 r. o radach miejskich	143
76. Ordynacja wyborcza do rad powiatowych, miejskich i gubernialnych w Królestwie Polskim z 24 maja/5 czerwca 1861 r.	146
77. Ukaz cara Aleksandra II z 24 maja/5 czerwca 1862 r. o równouprawnieniu Żydów	148
78. Ukaz cara Aleksandra II z 27 maja/8 czerwca 1862 r. o władzy Namiestnika w Królestwie Polskim	150
79. Regulamin dla narodowej administracji cywilnej byłego Królestwa Polskiego z 28 marca 1863 r.	151
80. Dekret o Rządzie Narodowym z 10 maja 1863 r.	152
81. Postanowienie Namiestnika Fiodora Berga z 15/27 grudnia 1863 r. o wprowadzeniu w Królestwie Polskim zarządu wojenno-policyjnego	154
82. Ukaz cara Aleksandra II z 19 lutego/2 marca 1864 r. o urządzeniu gmin wiejskich	156
83. Ukaz cara Aleksandra II z 19 lutego/2 marca 1864 r. o utworzeniu Komitetu Urządzającego w Królestwie Polskim	159
84. Postanowienie Namiestnika Fiodora Berga z 9/21 stycznia 1867 r. o zniesieniu zarządu wojskowo-cywilnego w Królestwie Polskim	160
85. Najwyższy ukaz cara Aleksandra II z 10/22 marca 1867 r. o zniesieniu Rady Stanu Królestwa Polskiego	161
86. Najwyższy ukaz cara Aleksandra II z 15/27 maja 1867 r. o zniesieniu Komisji Oświecenia Publicznego Królestwa Polskiego i utworzeniu Okręgu Naukowego Warszawskiego	162
87. Najwyższy ukaz cara Aleksandra II z 3/15 czerwca 1867 r. o zniesieniu Rady Administracyjnej Królestwa Polskiego	163
88. Najwyższy ukaz cara Aleksandra II z 29 lutego 1868 r. o zniesieniu Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych	164
89. Postanowienie Komitetu Urządzającego z 6/18 lutego 1870 r. o zasadach wyboru Żydów na urzędy gminne w osadach	164

[VI]	90. Ukaz cara Mikołaja I z 20 października/1 listopada 1831 r. o amnestii dla uczestników powstania listopadowego	165
	91. Ukaz cara Mikołaja I z 11/23 kwietnia 1833 r. o sądach wojennych	167
	92. Ukaz cara Aleksandra II z 31 marca/12 kwietnia 1863 r. o amnestii dla uczestników powstania styczniowego	168
	93. Dekret Rządu Narodowego z 2 czerwca 1863 r. o trybunałach rewolucyjnych . . .	169
[VII]	94. Odezwa Rządu Tymczasowego Królestwa Polskiego z 22 czerwca 1815 r.	169

A.5. Wolne Miasto Kraków (1815–1846) 172

[I]	95. Manifest Rządu Narodowego z 22 lutego 1846 r.	172
[II]	96. Traktat przyjaźni Rosji z Austrią z 21 kwietnia/3 maja 1815 r.	173
	97. Traktat dodatkowy Austrii, Prus i Rosji z 21 kwietnia/3 maja 1815 r.	174
	98. Patent cesarza Ferdynanda I z 11 listopada 1846 r. wcielający Wolne Miasto Kraków do Cesarstwa Austriackiego	178
[III]	99. <i>Konstytucja Wolnego Miasta Krakowa</i> z 3 maja 1815 r.	179
	100. <i>Konstytucja Wolnego Miasta Krakowa i jego okręgu</i> z 15 lipca–11 września 1818 r. .	183
	101. <i>Konstytucja Wolnego Miasta Krakowa i jego okręgu</i> z 29 lipca 1833 r.	190
[VII]	102. Ustawa rewolucyjna Rządu Narodowego z 23 lutego 1846 r.	201

A.6. Zabór pruski (1807–1914). Wielkie Księstwo Poznańskie 203

[I]	103. Odezwa króla Fryderyka Wilhelma III do mieszkańców Wielkiego Księstwa Poznańskiego z 15 maja 1815 r.	203
	104. Odezwa króla Fryderyka Wilhelma III do mieszkańców Gdańska, Torunia i ziemi chełmińskiej z 15 maja 1815 r.	204
	105. Manifest Komitetu Narodowego z 30 kwietnia 1848 r.	205
[II]	106. Traktat przyjaźni Rosji z Prusami z 21 kwietnia/3 maja 1815 r.	206
	107. Patent króla Fryderyka Wilhelma III z 15 maja 1815 r. o objęciu w posiadanie Wielkiego Księstwa Poznańskiego	207
	108. Patent króla Fryderyka Wilhelma III z 15 maja 1815 r. o przyłączeniu części Księstwa Warszawskiego do Prus Zachodnich	208
	109. Zawiązanie Komitetu Narodowego w Poznaniu 20 marca 1848 r.	208
[IV]	110. Akt króla Fryderyka Wilhelma III z 24 kwietnia 1816 r. określający zasięg terytorialny regencji gdańskiej i regencji kwidzyńskiej	209
[V]	111. Akt Naczelnego Prezesa regencji kwidzyńskiej z 17 czerwca 1815 r. dostosowu- jący organizację ziemi chełmińskiej i michałowskiej do stosunków pruskich . . .	210
	112. Ustawa z 27 marca 1824 r. o urządzeniu stanów prowincjonalnych w Wielkim Księstwie Poznańskim	212
	113. Obwieszczenie naczelnego prezesa regencji poznańskiej Edwarda Flottwella z 23 maja 1832 r. w sprawie języka urzędowego w Wielkim Księstwie Poznańskim	215
	114. Rozkaz gabinetowy króla Fryderyka Wilhelma III z 9 marca 1833 r. dotyczący administracji gminnej w Wielkim Księstwie Poznańskim	216
	115. Reskrypt królewski z 26 października 1872 r. wprowadzający w Wielkim Księstwie Poznańskim naukę religii w języku niemieckim	218

	116. Rozporządzenie nadprezydenta z 27 października 1873 r. o języku wykładowym w szkołach ludowych prowincji poznańskiej	218
	117. Ordynacja prowincjonalna z 29 czerwca 1875 r. dla prowincji wschodniopruskiej, brandenburskiej, pomorskiej, śląskiej i saksońskiej	219
	118. Rozporządzenie pruskiego ministra oświaty i wyznań z 7 września 1887 r. o zniesieniu języka polskiego w szkołach ludowych Prowincji Poznańskiej i Prus Zachodnich	222
	119. Ustawa z 19 kwietnia 1908 r. o stowarzyszeniach i zgromadzeniach i ich języku	223
[VI]	120. Ustawa z 3 lipca 1875 r. o ustroju sądów administracyjnych i postępowaniu spornoadministracyjnym	223
[VII]	121. Tekst roty przysięgi składanej w 1815 r. królowi pruskiemu jako wielkiemu księciu poznańskiemu	225

A.7. Zabór austriacki (1809–1914). Autonomia Galicji 226

[III]	122. <i>Statut Krajowy Królestwa Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim</i> z 26 lutego 1861 r. (wraz z późniejszymi zmianami do 1909 r.)	226
[V]	123. Patent cesarza Franciszka I z 13 kwietnia 1817 r. o sejmie stanowym	232
	124. Ustawa zasadnicza o reprezentacji państwa z 26 lutego 1861 r.	234
	125. Ustawa krajowa z 12 sierpnia 1866 r. o urządzeniu gmin i ordynacji wyborczej dla gmin	235
	126. Ustawa krajowa z 12 sierpnia 1866 r. o obszarach dworskich (z uwzględnieniem późniejszych zmian)	239
	127. Ustawa krajowa z 12 sierpnia 1866 r. o reprezentacji powiatowej i ordynacji wyborczej powiatowej	241
	128. Ustawa z 28 czerwca 1867 r. o języku wykładowym szkół ludowych w Galicji	243
	129. Ustawa krajowa z 13 marca 1899 r. o ustroju większych miast (ustawa gminna dla 30 miast)	244
[VI]	130. Państwowa ustawa z 21 grudnia 1867 r. o władzy sądowniczej	248
	131. Ustawa z 22 października 1875 r. o ustanowieniu Trybunału Administracyjnego	250
[VII]	132. Adres sejmu galicyjskiego do cesarza austriackiego z 10 grudnia 1866 r.	251
	133. Rezolucja sejmu galicyjskiego z 24 września 1868 r.	252

A.8. Ziemie polskie w czasie I wojny światowej (1914–1918) 254

[I]	134. Odezwa komendanta głównego Józefa Piłsudskiego z 6 sierpnia 1914 r.	254
	135. Proklamacja z 5 listopada 1916 r. o utworzeniu Królestwa Polskiego	255
	136. Orędzie Piotrogradzkiej Rady Delegatów Robotniczych i Żołnierskich z 14 marca 1917 r. do Narodu Polskiego	255
	137. Proklamacja rosyjskiego Rządu Tymczasowego z 16/29 marca 1917 r. do Polaków	256
	138. Orędzie prezydenta Thomasa Woodrowa Wilsona z 8 stycznia 1918 r. do Kongresu Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej	257
	139. Dekret Rady Komisarzy Ludowych z 29 sierpnia 1918 r.	258
	140. Manifest Rady Regencyjnej z 7 października 1918 r. do Narodu Polskiego	258

	141. Proklamacja Tymczasowego Rządu Republiki Polskiej z 7 listopada 1918 r.	259
[V]	142. Wprowadzenie 25 sierpnia 1915 r. niemieckiego zarządu okupacyjnego w Królestwie Polskim	262
	143. Rozporządzenie generał-gubernatora Hansa von Beselera z 12 listopada 1916 r. o Radzie Stanu i Sejmie w Królestwie Polskim	263
	144. Rozporządzenie generał-gubernatorów Karla von Kucka i Hansa von Beselera z 6 grudnia 1916 r. o Tymczasowej Radzie Stanu w Królestwie Polskim	264
	145. Patent z 12 września 1917 r. w sprawie władzy państwowej w Królestwie Polskim, podpisany przez generał-gubernatorów Stanisława Szeptyckiego i Hansa von Beselera	266
	146. Dekret Rady Regencyjnej z 3 stycznia 1918 r. o tymczasowej organizacji władz naczelnych w Królestwie Polskim	267
	147. Ustawa z 4 lutego 1918 r. o Radzie Stanu Królestwa Polskiego	271
	148. Dekret Rady Regencyjnej z 11 listopada 1918 r. do Narodu Polskiego	275
	149. Dekret Rady Regencyjnej z 14 listopada 1918 r. o przekazaniu całej władzy państwowej Józefowi Piłsudskiemu	276
	150. Dekret Józefa Piłsudskiego z 14 listopada 1918 r.	276

B. Prawo (*Marek Krzymkowski*)

B.1. Prawo cywilne	281
151. Kodeks Napoleona	281
152. Prawo o ustaleniu własności dóbr nieruchomości, o przywilejach i hipotekach w miejsce tytułu XVIII księgi III kodeksu cywilnego (Ustawa hipoteczna z 1818 r.)	298
153. Kodeks cywilny Królestwa Polskiego z 1825 r.	300
154. Prawo o małżeństwie z 1836 r.	306
155. Zwód praw Cesarstwa Rosyjskiego	310
156. Landrecht pruski z 1794 r.	314
157. Kodeks cywilny Rzeszy Niemieckiej z 1896 r. (Bürgerliches Gesetzbuch, BGB)	321
158. Kodeks cywilny austriacki z 1811 r. (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch, ABGB)	337
B.2. Prawo handlowe	345
159. Francuski kodeks handlowy z 1807 r.	345
160. Ustawa o spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością z 1892 r.	350
161. Niemiecki kodeks handlowy z 1897 r.	354
162. Kodeks handlowy z 1862 r.	363
B.3. Prawo karne	367
163. Kodeks Karny Królestwa Polskiego z 1818 r.	367
164. Kodeks kar głównych i poprawczych z 1847 r.	376
165. Kodeks karny Nikołaja Tagancewa z 1903 r.	383
166. Landrecht pruski z 1794 r.	386
167. Pruski kodeks karny z 1851 r.	393

168. Kodeks karny Rzeszy Niemieckiej z 1871 r.	397
169. Ustawa powszechna o występach i ich karaniu z 1787 r. (Józefina)	406
170. Ustawa karna dla Galicji Zachodniej z 1796 r.	409
171. Księga ustaw na zbrodnie i ciężkie policyjne przestępstwa z 1803 r. (Franciszkana)	412
172. Austriacki kodeks karny z 1852 r.	419

B.4. Prawo pracy	426
173. Rosyjska ustawa o pracy w przemyśle	426
174. Niemiecka ustawa przemysłowa z 1869 r.	429
175. Austriacka ustawa przemysłowa z 1859 r.	431

B.5. Postępowanie cywilne	434
176. Francuski kodeks procedury cywilnej z 1806 r.	434
177. Rosyjska ustawa postępowania cywilnego z 1864 r.	441
178. Powszechna ordynacja sądowa dla państw pruskich z 1793 r.	446
179. Niemiecki kodeks postępowania cywilnego z 1877 r.	451
180. Powszechna ustawa sądowa dla Galicji Zachodniej z 1796 r.	459
181. Ustawa o postępowaniu sądowym w sporach cywilnych z 1895 r.	463

B.6. Postępowanie karne	468
182. Ustawa o postępowaniu karnym z 1864 r.	468
183. Pruska ordynacja kryminalna z 1805 r.	474
184. Niemiecki kodeks postępowania karnego z 1877 r.	479
185. Księga ustaw na zbrodnie i ciężkie policyjne przestępstwa z 1803 r. (Franciszkana)	486
186. Ustawa o postępowaniu karnym z 1873 r.	493

Wybór wydawnictw zawierający teksty źródłowe z historii ustroju i prawa w Polsce	499
---	-----